

На мой погляд

Лёгкі дэсерт?..

Як рэальна зрабіць эстэтычнае выхаванне важнейшым фактарам фарміравання творчай асобы?

ГОЛАС у тэлефоннай трубіцы быў настаўніцка-патрабавальны: "Настаўнікі матэматыкі і інфарматыкі аб'ядналіся!" — "Так, — адказваю, — аб'ядналіся". — "А чаму б не згуртавацца выкладчыкам прадметаў эстэтычнага цыкла? Даўно пара!.. У нас жа эстэтычнае выхаванне вядзецца курам на смех! Выраслі і растуць цэлыя пакаленні людзей, якія нічога не разумеюць у мастацтве! Хочам ствараць прадукцыю, канкурэнтаздольную на сусветным рынку? Цудоўна! Але ж навука даўно ўстанавіла, што якасць выпускаемай прадукцыі ў многім залежыць ад эстэтычнага развіцця і таго ж інжынера, і таго ж рабочага. Чаму, скажыце, Японія дала фору ў эканоміцы, лічы, усяму свету?.. Таму што ў школах гэтай краіны выдзяляецца самая вялікая колькасць часу менавіта вучэбным праграмам па прадметах эстэтычнага цыкла! А мы ўсе націскаем на матэматыку і інфарматыку".... — "Ну, я не супрацьпастаўляю бы адно другому". — "А я і не агітую за супрацьпастаўленне. Рэфармуем школу патрэбна новай праграма эстэтычнага выхавання, скіраваная на мотанакіраванне, паслядоўнае эстэтычнае развіццё дзіцяці на працягу ўсіх гадоў навучання. Такія праграмы, рэалізаваныя якой вырашайце і праблему дугароднасці прадметаў мастацкага і музычнага профілю ў масавай агульнаадукацыйнай школе, і праблему выкладання іх неспецыялістамі, і праблему забеспячэння настаўнікаў неабходнымі дапаможнікамі і раздатчным матэрыялам, і праблему гадзін у вучэбным плане. Без адняцця і напору стасіі настаўніцкай літаратуры, музыкі, выяўленчага мастацтва, сусветнай мастацкай культуры, арганізатару адукацыі і навуковай у выхаванні ўсіх гэтых праблем сітуацыя з эстэтычным выхаваннем не зменіцца і праз дзесяці гадоў!"

Калі чалавек гаворыць пра неабходнасць эстэтычнага выхавання, то ён можа зразумець, што ж да згуртавання выкладчыкаў прадметаў эстэтычнага цыкла ў грамадскія аб'яднанні, каву сваёй супольнасці, то гэта не залежыць ад рэдакцыі газеты. А калектыўнае асэнсаванне вострых пытанняў на газетных старонках — гэта ўжо іншая справа. Абмен меркаваннямі і канкрэтнымі прапановамі, на мой погляд, дасць магчымасць акрэсліць шляхі вырашэння праблем эстэтычнага выхавання.

Прыклад Японіі, на які мы часта спаслямаем, канешне ж, пераканаўча паказвае, што развіццё эканомікі ў значнай меры залежыць ад мастацкай, духоўнай і эстэтычнай грамадскай работніцкай вытворчасці. Аднак трэба не проста заклікаць да ўздыму духоўна-эстэтычнай культуры, а вучыцца ёй дзяцей з ранніх гадоў — гэта таксама "японскі" ўрок. На нарадах па эстэтычным выхаванні настаўнікі часта цытуюць словы Дзідро пра тое, што магчымасці дасягнута тая краіна, дзе музыцы і малявання вучыць гэтак жа, як чытанню і пісьму. Цытуюць у якасці аргумента, які пацвярджае важнасць прадметаў мастацкага і музычнага профілю. І могуць цытаваць ішчэ многа гадоў, калі п'яніні палішчылі эстэтычнае выхаванне ў кожнай канкрэтнай школе не будучы вырашаны станоўча.

А калі яны будуць вырашаны станоўча? Калі прадметы мастацтва зоймуць па праву пераходнае месца ў навуцальна-выхаваўчым працэсе як пераходныя ў фарміраванні творчай асобы? Калі, скажам, выяўленчым мастацтвам і музыкой вучні масавай школы будуць займацца, як мінімум, дзве гадзіны ў тыдзень?

Калі нават у сельскіх малакваліфікацыйных школах прадметы эстэтычнага цыкла будуць вёсці спецыялісты? Калі дырэктары школ перастаюць бачыць у настаўніку выяўленчага мастацтва "бяссплатнага" афарміцеля? Калі настаўнікі будуць мець магчымасць выбраць тую ці іншую праграму альбо ствараць сваю?..

Альбо тады, калі ўрэшце з'явіцца навуковае абгрунтаванне музычна-мастацкай адукацыі на ўсіх ступенях адукацыі — дашкольнай, школьнай, прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай, вышэйшай? Пытаньне больш, чым адказаў. Як і больш трывогі, чым надзей. І ўсё ж у лепшае будучае хочацца верыць, прадаў?

ДАВАЙце спачатку паразважым воль над чым: якія асноўныя задачы вырашае эстэтычнае выхаванне? Будзем загінаць пельцы. Першае: эстэтычнае адукацыя, фарміраванне тэарэтычных і каштоўнасных асноў эстэтычнай культуры асобы. Другое: мастацкае адукацыя, фарміраванне мастацкай культуры, каштоўнасных арыентацый і густаў асобы. Трэцяе: эстэтычнае адукацыя, мастацкае адукацыя і самавыхаванне, пастаяннае самаадукаванне чалавека. Чацвёртае: выхаванне творчых патрэбнасцей і здольнасцей асобы ў пасільным правядзенні сябе ў мастацтве, развіццё эстэтычных адносін да рэчаіснасці. Пятае: выхаванне эстэтыкі маральных паводзін асобы ў грамадскім жыцці і чалавечых узаемаін. Шостае: развіццё агульнага кругагляду, фарміраванне накіраванасці светлагляду і перакананасці.

Што вынікае з гэтых, на мой погляд, асноўных задач? Эстэтычнае выхаванне ахоплівае ўсе сферы нашага жыцця: вучобу, працу, быт, творчасць, мастацтва, спорт, прыроду, пазнанне, навуку, узаемныя, міжнацыянальныя адносіны, а ахвішчываюцца з улікам этнакультурных, этнапсіхалагічных і этнапедагагічных асаблівасцей. Такім чынам, эстэтычнае выхаванне мяркуе паступовае, паслядоўнае і мотанакіраванае развіццё і фарміраванне эстэтычнай культуры асобы з дашкольнага ўзросту да атрымання прафесійнай адукацыі. Наша рэчаіснасць і сацыяльна-культурныя традыцыі беларускага народа, а таксама людзей з іншымі нацыянальнымі традыцыямі — вось аснова эстэтычнага развіцця асобы. Жыццё з гэтай асновай зрабіць выноў? Эстэтычнае ўзвышэнне чалавека праходзіць некалькі этапам і павіна мець пэўную накіраванасць. У дашкольным узросце дзіця накопчвае звычайную эстэтычную інфармацыю праз развіццё арганізму пачуццяў і фарміраванне навукаў эстэтычнага ўспрымання і дзейнасці. Менавіта ў раннім дзіцстве фарміруецца актыўны інтарс да мастацкай выяўленчай дзейнасці, музыцы, танца, мастацкага слова, а таксама развіццё элементарнай навукі творчай дзейнасці. Гэта той базіс, на якім у школьнай гады адбываецца фарміраванне эстэтычных адносін да з'яў рэчаіснасці і мастацтва, авалодання сістэмай ведаў па асноўных катэгорыях эстэтыкі, шпифоўка ўстойлівых эстэтычных поглядаў і перакананняў, засваенне нацыянальнай мастацкай культуры ў адпаведнасці з сусветнай у межах праграм прадметаў мастацка-эстэтычнага цыкла з адначасовым набываннем вольтут мастацка-творчай дзейнасці ў розных відах мастацтва. Зразумела, што менавіта ў школьным узросце закладаецца творчы патэнт асобы. Развіццё гэтага патэнцыялу ідзе на наступных этапах навучання: прафесійна-тэхнічнага і атрымання вышэйшай адукацыі, калі ўзбагачаюцца ўяўленні пра культуру-эстэтычнае каштоўнасці грамадства, засвойваюцца пэўныя аб прыгожасці працы і яе выніках, а ўражання аб мастацтве ўплываюць на творчы пыход да працэсу дзейнасці; калі фарміруюцца эстэтычныя адносіны да сваёй прафесіі і сістэмы ўнутраных эстэтычных перакананняў і матываў, высокая эстэтычная культура ў цэлым.

Было б вайкай памылкай неадзначыць ролю сам у эстэтычным выхаванні, а таксама культурных, навуковых арганізацый і сродкаў масавых камунікацый. Разам з сістэмай адукацыі ўсе інстытуты сямейнага і грамадскага выхавання ствараюць (павінны ствараць) берагавыя ланцуг паслядоўных эстэтыка-выхаваўчых звабнаў па меры сталецця і развіцця асобы. Хачу падкрэсліць гэта, таму што працэсы сталецця эстэтычнай культуры асобы і грамадства складаныя і шматгранныя, за хібы ў іх нельга абывавацца, як гэта нярэдка бывае, толькі шкату. Дзе ж, скажыце, як не ў сям'і, найперш фарміруецца эстэтычнае стаўленне да працы, прыроды і да ўзаемаадносін з іншымі людзьмі? Таму, на мой погляд, заслугавоўвае ўважання падтрымкі энтузіясты, якія ствараюць сямейныя клубы для арганізацыі сумеснага правядзення вольнага часу дзецьмі і бацькамі, для сумесных паездак, экскурсій, наведвання тэатраў, выстаў, музеяў, канцэртаў, для гуртковых заняткаў па інтэрсах. Менавіта ў такіх узаемаін бацькоў і дзяцей і фарміруюцца ў многім каштоўнасныя асновы адносін дзяцей да рэчаіснасці, прыроды, да з'яў грамадскага жыцця і саміх сябе.

А што ж можна зрабіць у масавай агульнаадукацыйнай школе — вядучым звяне ўсёй сістэмы мастацка-эстэтычнага выхавання — па паліпшэнні фарміравання цэласнай эстэтычнай культуры асобы вучня?

Перш-наперш давайце паразважым над сутнасцю эстэтычнай культуры школьніка. У чым яна? Гэта і развіццё пачуццёва-ацэначнай эстэтычнай свядомасці, эстэтычнай патрэбнасці, эстэтычнага густу і ідэала, эстэтычных поглядаў; гэта і ўменне арыентавацца ў разнастайных эстэтычных і мастацкіх каштоўнасцях; гэта ўменні і навукі ўсвядомленага аналізу мастацкіх і эстэтычных з'яў, матываў той ці іншай эстэтычнай адзіні; гэта і развіццё вобразнага мыслення як творчага працэсу, якое правядзена ў мастацкай, вучэбнай, пазнавальнай, працоўнай, гульнявай і грамадска карыснай дзейнасці; гэта, вядома ж, і эстэтычная актыўнасць у духоўных узаемаін з акружачымі людзьмі, прыродай і мастацтвам. Зразумела, што на ўсіх ступенях сярэдняй агульнаадукацыйнай школы неад'емнай складаемай зместу навучання і выхавання павінны быць літаратура, музыка, выяўленчыя і прыкладнае мастацтва, харэаграфія, тэатр, кіно, архітэктура. Зразумела, што эстэтычныя аспекты павінны быць і ў выкладанні ўсіх школьных вучэбных дысцыплін. Але што мы маем нэрэда і прыродна-адукацыйна-мастэцкага цыкла, адсутнасць стройнай, цэласнай сістэмы эстэтычнага выхавання і пераважна ў адукацыйнай асобе школьніка ў прамежзе яе ўзроставага і сацыяльнага развіцця. Ці сапраўды гэта глыбокае засваенне дзецьмі эстэтычнай культуры? Пытанне рытарычнае.

А чаму вучыцца станоўчы вопыт мастацка-эстэтычнага выхавання, набывае ў многім не толькі профільны, але і звычайны агульнаадукацыйны характар? Развіццё эстэтычных патрэбнасцей дзяцей вядзецца ад элементарнай у пачатковых гадах ўстойлівай патрэбнасці ў сярэдніх і старэйшых класах, да імкнення зямляцца тым ці іншым відам мастацтва, спасыгаць сутнасць прыгожага і ствараць прыгожае ў акружачым жыцці. Шляхі і формы эстэтычнай дзейнасці вучняў у такіх школах самыя разнастайныя: гурткі мастацка-эстэтычнай накіраванасці, заняткі спевай, танцамі, рытмікай, якія святы з масавым удзелам дзяцей, гутаркі па пэўным плане пра музыку, жывапіс, тэатр, кіна-мастацтва, выставы выяўленчага і прыкладнага мастацтва, конкурсы на лепшае выкананне народных, сучасных і бальных танцаў, чытанне кніг аб мастацтве, фестывалі мастацкай самадзейнасці, наведванне тэатраў і кіно з папярэдняй гутаркай, абмеркаванне прагледжаных спектакляў і фільмаў. Лепшы вопыт эстэтычнага выхавання сведчыць, што ўстойлівае эстэтычнае патрэбнасці ператвараецца ў неабходны кампанент духоўнага жыцця выпускнікоў толькі тады, калі ў школе забеспячана эстэтычная выкладанне ўсіх прадметаў, калі яны займаюцца эстэтычнай дзейнасцю індывідуальна і ў мастацкіх калектывах. Такі выпускнік ведае асновы мастацтва, разумее ідэі мастацкіх твораў, адрознівае сапраўды цудоўнае ад пошлага, вучунага, у вучобе, паводзінах, побыве і працы выконвае патрабаванні эстэтыкі, развівае свае здольнасці да мастацкай дзейнасці, дапамагае іншым людзям далучацца да прыгожага.

ПЕРАЧЫТАЎ папярэдні сказ і ўздыхнуў: гэта пакуль што ў ідэале. Прызнаемся шчыра: комплексны падыход да вырашэння задач мастацкай адукацыі і маральна-эстэтычнага выхавання застаецца зачасцю толькі добрым пажаданнем. І будзе такім, на маю думку, да таго часу, пакуль у педагогічнай свядомасці і ў грамадстве будзе пераважаць погляд на эстэтычную культуру як на лёгка дэсерт, які падаецца як прыгожае аздаба пра заканчэнні розных семінараў, нарад, пасяджэнняў, пра які ўспамінаюць як пра неабходнасць толькі напярэдадні правядзення розных урочышчэй і святаў.

Пераболышаю?..

Алёр КУЛІЦКІ.

Паўстагоддз ў школе

У пасляваенным 1948 годзе пераступіла парог сельскай школы ў вёсцы Глінішча Хойніцкага раёна, на радзіме народлага пісьменніка Беларусі Івана Мележа, маладзенькая настаўніца Мальвіна Яраш. У той час ёй даводзілася быць бібліагкам і географам, выкладаць працоўнае навучанне. А заўдзю з'явілася ідэя стварэння музея, дзе б можна было знаёміць дзятву з гісторыяй іх краіны, паказваць прадметы быту сялян, расказаць пра знамітых землякоў. І такі музей з'явіўся, сёння ён носіць імя Івана Мележа. Мальвіна Якаўлеўна прапрацавала на школьнай ніве роўна палову стагоддзя, пайшла на пенсію, але ўсё роўна ішчэ да свайго дзедзіча.

НА ЗДЫМКУ: Мальвіна Якаўлеўна Яраш за кроснамі, на якіх і сёння можна ткаць палатно.

Фота Сяргея ХАІАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Спецыялісты на "сезонную" работу?

Ва ўсе часы вучні стваралі своеасаблівыя табелі аб рангах для школьных прадметаў. Ады былі адзначаны важныя і патрэбныя, другія — з сярэдзіні на палавіну, трэцяя проста цярпелі іс. Дарчы, прадметы з трэцяй групы з'яўляліся крыніцай выданых аднак для найбольш неупраўдзай часткі вучняў: звавалі мала, пыталіся не вельмі стгоа...

Апошнія два гады школьны курс "Чарчэнне" вучні не адносіць нават да вышэйназванай трэцяй групы. Дзі і як адносіць алыу галзіну ў тыдзень на працягу паўгоддзя па прадмету далёка не гутаркова жагнр? Проста адылі і збылі. Ці да ведаў і ўменняў тут?.. А ўжо пра кваліфікацыю тых, хто сёння выкладае чарчэнне ў большасці беларускіх школ, і гаварыць, нажалі, не даводзіцца. І ў гэтым няма

не першы год не магу для сябе вызначыць, што ж гэта такое — "Тэхналогія"? Есць тэхналогія апрацоўкі металу ішчам, тэхналогія металу і ішчых канструкцыйных матэрыялаў, тэхналогія швейнай вытворчасці, камп'ютэрная тэхналогія. А вось што такое тэхналогія ўвогуле? Гэта, напэўна, на класіку: "Мы ўсе учыліся понемногу, чому-нібудзь і как-нібудзь". Але ж на календары XXI стагоддзя! У большасці высокаразвітых краін чарчэнню вучаць з дапамогай камп'ютэрнай праграмы "Auto CAD", а мы і ад алука гатовы адмовіцца? І гэта ўсё пры тым, што і да алука, і да камп'ютэра патрэбныя галовы: і настаўніка, і вучня.

Наўжо атрымаецца, што малігная пліта для "Чарчэння" ўжо гатова, засталася толькі напісаць эпітафію? Але ж любы адукаваны чалавек разумее, што прасторавае ўяўленне неабходна не толькі канструктуру ці архітэктару. Яно бывае зусім не лініям і пры вывучэнні некаторых раздзелаў фізікі, хіміі, стэрэаметрыі. Дзі і чыста графічныя навукі ішчэ нікому не перашкоджалі. Узяць хача б некаторае паліпшэнне почырку з-за шматгадовай неабходнасці раз у тыдзень пісаць чарчэжныя шрыфты.

У кагосіі можна скласціся ўражанне, што чарчэнне — асноўна ўсіх асноў, яго веданне з'яўляецца амаль ці не адзінай умовай

вучобы і ў сярэдняй, і ў вышэйшай школе. Але ж любы будынак складаецца з асобных цаплінак. І калі дзе-небудзь на вышыні восьмага паверха дастаць адну з іх — наўрад ці знойдзецца шмат жадаючых мець у такім будынку кватэры.

У мінулым XX стагоддзі мы шмат і часта разбуралі: палацы, храмы, чалавечыя лэсы. Дык, можа, хопіць эпітафія. Ода — жанр усе ж такі больш жышчэрадасны.

Барыс КУНІН, памеснік дырэктара па навуцы Ірыніцкай гімназіі, настаўнік чарчэння вышэйшай катэгорыі. Гомель.

Паважаныя настаўнікі!

Прышоў час падумаць пра падпіску на "Настаўніцкую газету" на другі квартал 2001 года.

На старонках сваёй газеты вы прычытаеце:

- пра вопыт настаўніка і педагогічных калектываў, эфектыўнасць ягка правэрана практыкай;
- пра новыя адукацыйныя тэхналогіі;
- пра дзейнасць школ на пераўладкаванні навуцальна-выхаваўчага працэсу ў адпаведнасці з патрабаваннямі рэформы.

Вы можаце атрымаць кваліфікаваныя кансультацыі спецыялістаў па разнастайных пытаннях шкільнага жыцця.

Ваша газета прадастаіць свае старонкі для дыскусій па вострых раблемах педагогікі, арганізацыі і зместу агульнаадукацыйнай, прафесійнай і вышэйшай адукацыі.

Паспяхайцеся падпісацца на "Настаўніцкую газету", бо ў розніцы продаж яна пступае ў абмежаванай колькасці экзэмпляраў.

Аформіць падпіску вы мжаеце са сродкаў, якія выдзяляюцца вам на набывіццё метычнай літаратуры.

Падпісны кошт на квартал для індывідуальных падпісчыкаў — 1650 рублёў, па едамаснай падпісцы — 3555 рублёў.

Ваша газета заўсёды з вамі!

Ф. РД-1

Міністэрства сувязі і інфарматыкі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету

Настаўніцкая газета

(назва выдання)

На 2001 год па месяцах:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Куды (паштовы індэкс)

Каму (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

на газету

ПВ месца літар

Настаўніцкая газета

(назва выдання)

Кошт падпіскі руб.

пэраадресоўкі руб.

На 2001 год па месяцах:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Куды (паштовы індэкс)

Каму (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ступленні наставника фізкультури на агульнашкольскіх дыягностычeskіх сходах, башчэўскія канфэрэнцыі па праблемах фізічнага выхавання, лекцыі для башчэў (тэмы "Рэжым

Аляксандра ГАЎРЫЛЕНКА,
металыст Гродзенскага ЦПК

Пісьменнік у школе

Урок высокай паэзіі

Урок высокай паэзіі пачаўся з прывітання ўсёй катэгорыі дзяўчыц, якіх у гэтым годзе ўважана за годзішніцаў. Абысць ён дзякуючы ініцыятыўе выкладчыцы беларускай мовы і літаратуры Раісы Антасюк, дырэктара гімназіі Аляксандра Навікава і яго намесніка Наталлі Маслоўскай.

...І гэта пачаўся чаканнем. Дыпламатычная маладая людзі ў сілу свайго існавання ўроўню, які ўсё бачыць, несканжым зрокам, з іхнаваццю сэрці і знамяцітага паэта. Так, вершы Генадзя Бураўкіна яны чыталі, вучылі на памяць. Ёсць яны і ў падручніках, кнігах. Але ж які паэт сам?

Прыкладна так пачынаецца знаёмства: вочы ў вочы, першыя словы, а пасля, калі запаліцца, пазнаюцца і душы.

Гэта была па-незвычайнаму цёплая сустрэча. Словы выбраннікі, волю аўтара выстаўлены ў рыфмаваныя радкі, стваралі кожны раз непарушную песню душы — лірычную, самотную, тэіную, трагічную або іранічную. Вершы жылі ўжо сваім незалежным жыццём і прымушвалі ўрошце рэшт біцца ва ўнісон адкрытыя мудраму слову і чыстату пачуццю сэрцы юных. Генадзь Мікалосевіч сэрца вершы — як чыталі вучні не паказанаму, механічна запамінаючы, а з душою. І прыёмам было ад таго,

што дзяўчыны і хлопчыкі дакладна трапілі ў задаленую танальнасць верша, улоўвалі менавіта тую думку, той настрой, з якім паэт пісаў яго ("Я сам так не прачытаў бы", — пасля сказаў ён).

Як ажно, каб вобраз творцы, створана па ўзлелі на снове яго верша, супаў з рэальна пазнаным. Зразумела, што з асаблівай цікавасцю гімназісты чыталі жыццёвае слова паэта. Чакалі і адказу на шматлікія пытанні — як дакладна сфармуляваны, так і нават не выказаны.

— Я не боюся ніякіх пытанняў, — сказаў Генадзь Мікалосевіч. — Адажу на любыя з іх адкрыта. Толькі... не бойцеся маіх адказаў.

І трэба было бачыць гэтыя расккрытыя ў захапленні і пазаве вочы дзяўчынак і хлопчыкаў, бо паэт казаў тое, што яны спадзяваліся пачуць — праўдзівае і мудрае слова. А гэта ж той камертон, па якому заўсёды ўстаўлялася радасць душы.

Паэт чытаў свае вершы. У іх усё, а галоўнае — любоў, якая луіць сэрца болей і пячотай да Беларусі, да людзей, за якіх не пасавы перадаць іхнаваццю, спадзеў на сапраўднае чалавечае існаванне.

Як чытаў! Гімназістам і іх настаўнікам навоўга, а то і заўсёды запаміналася гэты высокі ўрок паэзіі, бітэмаўнасці любові да свайго роднага краю, ўрок самапавяж, усведамлення свайго законнага і на-

лежнага месца ў людской супольнасці, які прывёў Генадзя Бураўкіна. Ал звычайна, часам паўся-дзённых іхнаваццю прозы жывілі паэт узняў іх дух на паэтычнае зсэнсаванне рэчаіснасці. Бо зра-дзіла, калі яркая ўсплыла раптам азоршчэ цемру — усё становіцца бачным, праступае дарога і аста-пае страх.

Калі паэт чытаў свае знамяці-тую "Малітву": "...Смутнаю па-рою непводзімай, // Калі ўсё наўко-лізе на злом // Божа, // Захіні маю Радзіму // Мудрасцю, // Спакоём // і цяплом" — гэтыя пахалі чыстаты дзяўчыны галасы.

Ларыса КОКТЫША.
Фота
Яўгена КОКТЫША.

3 бланкета даследчыка

Свой шлях завяршыла ў Баранавічах

3 Баранавічамі звязаны многія фрагменты, эпізоды гісторыі рускай літаратуры. Часам, мажым, і эпізоды, якіх з'яўляюцца сведчаннямі, памяткамі і пра пісьменні-каў маладзёжнасці. Але з гэтай нагоды варта ўгадаць сло-вы Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча: "А, між іншым, мы ўсе... як тыя каменчыкі ў мазаіцы. Выкінь адзін, і ма-заіца распадаецца. У літаратуры абдымаецца нешта па-добнае. Яна складаецца з талентаў рознай велічыні. Адны пісьменнікі — больш таленавітыя, другія — менш. Але і без іх нельга мець поўнае ўражанне аб літаратурным працэсе, аб стане яго, аб перспектывах развіцця..."

І Вольга Аляксандраўна Ляп-ко (дзявочае прозвішча — Ска-лоўская) — пісьменніца маладзё-жы. І ўсё ж такі хацелася б пра яе ўгадаць. Тым болей, што і дачы-ненне да Беларусі яна мае самае непарэзанае. Хача і нарадзілася ў Ізале ў 1837 годзе, а сваё жыццёвае шлях завяршыла ў Ба-ранавічах 14 лютага 1905 года.

Калі патрапіла сюды? Мо спад-ца на мужам-чыноўнікам Іванам Цімафеевічам Ляпко? Гэта версія яшчэ патрабуе высвятлення. А сёлга — Вольга Аляксан-драўна — у літаратуры! Закон-чыўшы ў 1854 годзе Кіеўскі інсты-тут шляхетных дзяўчат, у хуткім часе выхадзіць замуж. Іван Ціма-феевіч Ляпко — чыноўнік, музы-кант-аматар. І жыццё маладыя людзі ў Пецярбургу. Літаратурны дэбют паэтыкі і перакладчыцы адносіцца да 1866 года. Публіка-цыя сатырычнага верша "Похвала слезам (не Шуберта)" у часопісе "Будильнік". Тут патрабіла заўва-жыць, што ў 1865 — 1877 гадах ра-дактарам-выдаўцам гэтага до-

сваё знамяцітага выдання з'яўляўся графік-сатырык Сцяпа-наў — дзядзёка Вольгі Аляксан-драўны. Галоўнай тэмай маладой паэтыкі становіцца праблема жа-ночай эмансцыпацыі.

От сучасныя Свободы с Прогрессом
Нежное, робкое было создание,
Именем — Женский Вопрос.
Мать умерла у ребенка,
Прогресс же,
Давит массы идей,
Бросил малютку —
что будет, то будет!

Свет не без добрых людей.
Гэтыя радкі Вольга Ляпко надрукавала ў 1868 годзе ў часопі-се "Отечественные записки". Гэма эмансцыпацыі — і ў публіка-цыі артыкула маладой пісьменніцы "Да жаночага пытання" (у ча-сopiсе "Косачка", 43 нумар за 1867 год).

Іван і Вольга заводзяць вялі-кую сям'ю. Заробку мужа-чыноўніка не заўсёды хапала. Пісь-

менніца бярэцца за любую літар-атурную работу, становіцца сапраўднай дзяўчынай. Піша каз-кі для дзяцей, вертаючыся апава-дае. У 1867 годзе Вольга Аляксан-драўна пераклада на рускую мову зборнік вершаў Тараса Шаўчэнка "Кабзар" (асобнае выданне — Пе-цябург, 1867 год). А следам і па-эму Тараса Шаўчэнка "Тайма-рык". Выданне не запаміла гісторыя. Час — строі судзіла. І перакладзі Ляпко з паэзіі Шаўчэнка — даўно забыты. У сучасных выданнях "Кабзара" па-руску традыцыйна змяшчаюцца пераклады, зробленыя К.Сімаанавым, В.Інбер, А.Бе-зыменским, Л.Вышавіцкім, А.Сурковым, Л.Осеравым, В.Зя-гіншавым, М.Галодным, М.Занкевичам, А.Твардовскім... Безліч імянаў! Безліч паэтычных, перакладчыцкіх ацэнаў! І хача яна сэрца іх Вольгі Ляпко, варта памяць, што яна была срод пераходнага ад-крыцця Тараса Шаўчэнка рускаму чытачу.

І ўсё ж, як патрапіла паэтыка, перакладчыца ў Баранавічы? Ці счыла за мініскі перыядычным друкам? Ці ведала хача б каго-не-будзь з рускіх пісьменнікаў, хто ў той час пражываў на Беларусі? Ці даслава свае творы Вольга Ляп-ко ў пецярбургскія выданні? Па-куль што — адны пытанні без ад-казаў. І відзіць, спадзева варта шу-каць адказы на іх.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Па краінах і кантынентах

Па чым пазнаюць белгійца?

Паспрабуйце прыглядзець сак-рот: белгіяца пазнаюць не па пашпарту, не па знешнасці, а па спосабу выдання гаспадаркі, па спецыфіцы і прыкметах жыц-ця асабістых навакольных асрод-каў.

Яго асродкі — гэта чыстыя, прыгожыя гарады з брукаванымі маставымі, якія штотдзень мыюць вадою з мыльным растварам, гэта дамы з вежавымі галандцамі, флігерамі ў выглядзе пэўнага ці паўнаснага, гэта карчункі звані-цы з карыёнамі (карыёны — па-беларуску настронныя званцы), на якіх выноўнацца пэўна мелодыя. А белгіяцы гарады — гэта яшчэ і дамы з аканікамі, якія па вечарам нагуга зачыняюцца, а на асноўных вітрынах магазінаў аў-тошасця металічныя шторы, ва ўсіх кватэрах шыцельна зачыняюцца занавескі. Такім чынам кожны дом, кожная кватэра адасобі-цца ад усёго свету і ператвараецца ў маленькіх крэпісці. У іх ідзе сваё, нікому не бачнае жыццё, жыццё, у якім утулілі і прыёмы.

Белгіяцы па сваім характары — народ авантюрны ў рамкачым сэнсе гэтага слова. У першую чаргу гэта адносіцца да маладых мужчын. Як толькі яны ўлюбля-юцца, гатовы зрабіць для сваіх каханых усё магчымае і немагчымае, нават паддавацца казачным палі-дзям. Пасля паспе малады чалавек набыцца з дзяўчынай, якую ме-шчы ў нявесты, як адразу ж пачы-нае спускаць яе, практычна кароўнага паліца, малюе іх на па-пер.

Захаленая перспектывай прыгожай казкі ў сямейным жы-цці, дзяўчына без розуму кідаецца на шыю свайму суджанаму. І неўзабаве бярэ справу ажыц-цяўлення пракста ў свае рукі. У Белгіі некай дэдаўна павялося, што будніцтва дама — справа жаноча-е.

Жанчына ажыццяўляе агуль-нае кіраванства. З уласнай ёй віртуальнасцю бясконца відзям-нае план дома, раз-пораз уносіць карэктывы ў пракст, дае ўказанні архітэктару, з якім заключылі кан-тракт.

Белны архітэктар! Як толькі ён трапіла ў падначаленне гаспа-дыні ажыццяўляе пракста, сам сабе ён ужо не належыць. Ён яна вольна маніпуляваць, як ёй заманецца. Ён для яе проста будучыня матэрыял, у лепшым выпадку скарбыня ідэй і думак, з якіх яна на свой густ выбірае тая, што найлепшым чынам спрацу-е на ўпрыгажэнне дома. З лёгкасцю незвычайнай яна дазва-ляе сабе называць яго "мой архі-тэктар" гэтак жа, як многія жанчы-ны прывісці сабе права гаварыць "мой доктар", "мой шыршальнік".

І вось нарэшце пачаў узве-дзень, напісаны ўсплылім начы-нем, абстаўлен мыйбай. Жывы ды рэдукай! Але каб у доме сапраўды было камфортна і ўтульна, сагра-вала душу і радавала, белгіяцы з асабістым траптаннем афармля-юць інтэр'ер гаспадыні. Яны любяць стварыць такі аэтураж, які абуджа прыёмыны асацыяцы, дзе кожная рэч нагадвае аб нейкіх дарагіх сэрцу мінулых паэдах.

Набыццё ж акцэнт у інтэр'еры бярэ на сабе шэф-сер-вант, ніжняя частка якой друа-ная і выраблена ў стылі рэтра. По-бач стаць стол з кручавымі нож-камі. На сценнах кандэлябры, мас-ташкі карціны. Дверы шафы-серванта ўпрыгожаны мастацкімі роспісамі — сюжэстамі з жыцця Сярэднявечча, ідэальным кар-

цінкам на ўлонні прыроды, кір-машнымі сістэмамі.

Варта адзначыць шафу — і пе-рад вачыма акрыяваецца ўсё ба-гатае, якое капілася дзесяцігод-дзямі і дасталася ў спадчыну ад дзядулі з бабуляй. Гэта розныя су-веніры, адмысловыя шкатулкі, распісаныя бішэпскія куварычкі і кардонныя, нібы пазалочаныя, ка-ркі. А ў іх — фамільныя каш-тоўнасці: узнгароды (медалі і ор-дэны), сярэбраныя і залатыя лан-цужкі, бранзалеты і медальёны, парсцёны і іншыя бжэцтарыя і, як сведкі даўным, фамільныя даку-менты ўсплылі ўсцяна, якая на-гадвае гаспадарам аб нейкіх веках жыцця з іх раслоўнаў.

У белгіяцаў сваёасабівы па-дход да прысвечанна назваў вулі-цам, плошчам, паркам. Яны і-мкнуцца ўвасабляць памяць не-толькі славытых суайчыннікаў, але і выказаць прыхільнасць да любі-мых футбольных каманд або па-пулярных літаратурных герояў. І сапраўды, чаму б не аддаць належ-нае вышародзе такіх персана-жаў, як Дон Кіхот або Кот Леа-польд. Гэта і непадалік, і мі-лагуча, і вылікае ў душы пры-ёмы разнае, які настройае на дабрадушны лад, на ўсесміа. А ўсё гэта, каб вядома, гэта балзам да душы.

Адна з вуліц у Бруселі называ-ецца Дарога да кароўнага паліца. Незвычайна і прыгожа! Ці не так? А ўзніска гэта назва даўно, калі яшчэ не было ні самай вуліцы, ні горада. Некалі тут праходзіла да-рога ў валодкі прытока лес. З цягам часу паабатла яе вырасты дамы — так стварылася вуліца. Новую наз-ву прыдумалі не сталі. Засталася даць назву. І ўсім зразумела — чаму.

Белгіяцы ўвогуле не любяць нічога пакідаць безыменным. Яны прыдумваюць назвы нават жы-лым дамам, вёсам. У кожную наз-ву імкнуцца ўнесці штосьці сваё,

патаемна-інтрыгуючае: "Начная архілея", "Манастыр Ціла", "Мары-Кіёры", "Моя жара", "Сны збылівацца".

Вілы яны будуюць дзе-не-будзь на ўскрайку лесу. Іх фасад задалек кідаецца ў вочы сваім бе-лым колерам. Экзатычна глядзі-ца на такой віле сазаможная страха, над якой горад адрываецца па баках перах-флігера з кованым жалеза. Ён ўваходу ў двор — брама. Над ёй узвышаецца вулічны ліхтар. Па сваёй архітэктоніцы ён таксама нагадвае мінулычыны. Побач з брамай — два чырвоныя колы ад калёсаў. К. дом вядзе брукаваная дарожка. На фасадзе дома замаша-ваны мурагелесты венец, спе-цыяльна выкаваны кавалек. У па-дальшкіх расцвух ён і беласта-выя барокі.

Калі ашаніць усю гэтую пры-гажосць, становіцца зразумелым, чаму белгіяцы не любяць падоўгу падарожнічаш, чаму яны заўсёды адчуваюць нягуду дома. Бо нідзе ў свеце большай утульнасці і такой прыгажосці, якую яны ўласнарачна стварылі, бадай, не сустрычы. Яны бітэмерна любяць свой дом, свой горад, сваю краіну. Ніхто чужак зямлі іх не адыб-ці. Ці не ў гэтым сакрэт рэальнага па-чуцця радзімы, і не абстрактнага, а сапраўднага патрыятызму. Ён ёсць што любіць, што захоўваць, што абараняць.

Белгія — прыдатны край, сапраўдны маленькі Эдем, дзе прырода і цывілізацыя жыццё ў поўнай гармоніі. Гэта краіна злітых людзей, што расквітаць уладжываць сэрцабыстрых рт, стара-жытных гарадоў і паэтыкаў з 35 мільёнамі жыхароў.

Тэкст падрыхтаваў
Пітэрус Ю.Ю.

НА ЗДЫМКУ: старадаўні го-рад Гент — выхны культурны і прамысловы цэнтр.

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА
АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАўНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА
"ДОМ ПРЭСЫ", 22 00 13, МІНСК,
вул. Б. ХМЯЛЬНІКАВА, 10-а

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка галоўнага рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання — 36-43-71; 36-90-63; інфармацыі — 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафзахадкаў, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Расказваючы вучням гісторыю свайго дзяцінства, я паводзіў іх, што іхнікі стара-жытныя помнікі ёсць і ў Асіповіцкім раёне і нават на тэ-рыторыі нашага Вязькеўскага сельсавета. А адно і ў Жузлянку, што непасрэдна ад вёскі Смык, быў наоцці добра захавалася да нашых часоў. Вучні зацікавіліся на-чутым і пачалі яны прасіць, каб я заўважыў іх да стара-жытнай свайго мінулычаш. Я заўважыў, што эк-скурсію зробім на вяснінах.

Раніцай у ядзельню школьнікі разам са сваім класным кіраўніком Галінай Кузьмінчнай Манько су-стрэлі мяне каля Вязькеўскага Дома культуры. Тут мы наведзілі музей калгаса "Авангард", дзе знаёмлілі са старажытным перыядам гі-сторыі нашай мясцовасці, і асабіста іварылі ўвагу на ўвясці ад Жуз-лянскага гарадзішча.

Потым мы адправіліся ў даро-гу на вяснінах. Іван маршрут пралажыў уздоўж ракі Сісла. Амаў на ўсім яго шляху нам су-стрэліся малыя чыныя кравіцы ў-барэжжа. Іх казачная прыгажосць уявіла са сабой і каліска нас упе-ра, таму рухаліся дамы лёгка і ве-селі. Калі бачылі ашчыны "Баро-ка" вучні нечаканна збілі іх у куч і з'яўляючыся пачалі паказваць Га-ліне Кузьмінчнай ў бок ракі. Я та-ксам спыніўся, зірнуў на Сісла і вясці, як зачараваны. Туман пачы-наў хліпаць да вадзі. Завапалі, ён хоча ўзруць і саргнў сабой раку ад ранішняй прахалоды, нібы малым хлопцам сваю каханую на світанку. Пастарылі нас паўра-паўраў на іх. Астрым, страўніны сваё з'явіліся аднаго, выглядалі га-ротнымі і пакінутымі. Каля іх не

чулася вясёлага кліката качак і ўсплеску рыбы. Адтуль пачула адзіночаты і смуткам. Астрым ужо не вабілі да сабе так, як летам, і за-вапалі халоднымі і больш далёкімі. Дабраўшыся да вёскі Смык, мы вырашылі завярнуцца да яе жы-хараў, каб яны падказалі, як нам лепш дабрацца да Жузлянскага го-радзішча. Але ўсё, да каго мы звяр-таліся, нават не ведалі ад гэтым старажытным помніку, які знахо-дзіцца непасрэдна ад іх вёскі. Урэшце адна жанчына парвала нам завярнуцца да старажытнага жыхара Мікалая Фаміч Пашыніч. Нам па-казаліся Мікалай Фаміч і яго жучыя лабаранца да Жузлянікі, які хутчэй успомніў, што там у 70-х гадах вучо-ныя з Мінска вялі раскопкі. Га-ліна Кузьмінчна нахвалілася: "А чаму ваша вёска завеша Смык?"

Мікалай Фаміч упушчаў адказаў, што назва паходзіць ад крынічна-га інструмента "смычок". Справа ў тым, што наша паселішча ў міну-лым славілася добрымі скрипка-мі. Адсюль і назва, — прадаўжыў ён.

Мы шчыра пацякалі Міка-лая Фаміча ў рушчыкі дзяцей. Па-дзякаўшы расказаў дзецям пра мору-чыя вучоныя накіт нывы вёскі Смык. У тапанімічным спойніку на-лаі рэдакцыі В.А.Жучынына сінтэзацыя, што слова смык па-ходзіць ад назвы прымытнага сельскагаспадарчага прыладу пры-дэкава мінулага, а ў тапанімі-— ад мінулага і прывісцях. Раней жа гэта вёска называлася Смык-Слабада. У федэральныя часы, калі Слабада, то гэта азначала, што жы-хараў тамога паселішча карысталіся са-воным выважэннем ад жылата падаткаў і іншых павіннасцяў.

Праў паўгадзіны мы былі ўжо на гарадзішчы. Вучні былі ўражэ-ны яго вышыняй і асабліва крутымі абрывістымі берагамі Жузлянікі і Смычкі. Яны ажуражылі яго з паўднёвага і паўночнага захаду. З вялікай цікавасцю яны агляліся насамі на паміж рэчкамі, які з усходу каліска абарываў жыхараў паселішча. З унутра бокі вала бачныя сідны раскопкі. Я расту-малым школьнікам, што гэта сіды навуковых даследаванняў вядома-ра. За гэта вёска называлася прафэ-сара Зарульшчыца і яго стужінаў. Тут у 70-я гады яны прывісці раско-пкі, у час якіх былі знайзены рэ-чыны эпохі кіеўскай культуры III — V вв. н.э. Зноўку за валам добра ба-чыны сідны раскопкі, які ў мінулым з'я-ўляўся Смычкі да Жузлянікі. Мы спы-ніліся ў роў і сфатаграфавалі на-вошце старажытнага помніка. По-тым дзеці замерылі вышыню гара-дзішча ад узроўню вадзі да яго вяршыні. Паўгадзіны. Атрымалася вы-ска 12 метраў. Атрымалася стара-жытнае паселішча з усіх бакоў, мы

вырашылі падсілкавацца, перш чым адправіцца дамоў. Размысці-ся на вяршыні паўгадзіны ў тым ме-сцы, дзе трохвугольнік гарадзішча сваім вострым вуглом уперцаў на ўсюку Жузлянікі і Смычкі. Адсюль адрываецца велічыня від на водную панараму, якую ўтварае зліццё дзюх рэк. Нашы проклі не-выпадкова саціліся там, дзе зліва-юцца рэкі. Такія мясціны ў іх лічы-ліся святымі. І на самай справе ўсё тут ужо была храм, створены пры-родай.

І мне захлесталася расказаць сва-ім вучням пра цікавага чалавека, які каліска жыў у Асіповічах. Яго імя доўгі час замоўчвалі ў навуко-вым свеце і бачны ўспамінаць зямлі. Звалі яго Аляксандр Гаўрылавіч Янцэў. Прадаў ён у Асіповіцкай чыгуначнай школе. Ён свецкава быў былым вучні, гэта быў усеабагаваны чалавек і та-панімічна і паўночнага захаду. З тапанімічна і паўночнага захаду. Ён талент прывісці іх кравіцаў і этнограф-фалькларыста. Ён збі-раў і зберагаў нашу спадчыну. За сваё кароткае жыццё ён напісаў больш 12 навуковых прац на фаль-клору і этнаграфіі Асіповіцкага раёна. У адной з гэтых работ ("Эк-скурсія вучняў Асіповіцкай сямі-годкі" (1925 г.) А. Янцэў першым з вучоных дасканала апісаў Жуз-лянскае гарадзішча. І, мажым, сёння мы размысціліся яе раз на тым месцы, дзе ў 1925 годзе Аляксандр Гаўрылавіч таксама сідзеў са сваімі вучнямі. На жаль, яго на-вуковую дзейнасць і жыццё дава-на абараў ступініс КУЛАТ. Вель-мі добра, што нарэшце імя А.Г.Янцэва па праву занесена ў апошняе выданне Беларускай эн-цыклапедыі.

Праў некалькі дзён вучні пры-неслі мне свае сэрцавіны, у якіх яны апісалі свае ўражанні аб ўба-чаным на экскурсіі. Вучань 5-га класа Рэнат Герасіміч напісаў: "...Каб я быў кіраўніком, то забара-ніў бы туды экскурсіі не толькі жыхараў Асіповіцкага раёна, а ўсіх хто, прыязджае да нас у госці з суседніх і далёкіх краёў".

Качацца вершы, што мудрыя словы гэтага чалавеча паучоў і дарослым кіраўніку. Недалага ж ёсць народная прыказка: "Вуснамі дзіцці гаворыць ісіца".

Станіслаў ЛУКАШЭВІЧ,
настаўнік гісторыі
Вязькеўскай сярэдняй школы
Асіповіцкага раёна.

Гаспадыні

Бліны кожны любіць розныя...

Бліны на дражджах
4-5 шклянкі мукі, 2 чайныя лыжкі (4 грамы) сухіх дражд-жаў, 4 шклянкі малака, 5 яек.

Расчыніць у 4 шклянках цёплага малака 2 — 2,5 шклянкі пішанічнай мукі з 2 лыжкамі дражджаў. Дабавіць крыху солі і ўсё старанна размяшаць. Паставіць на 3 гадзіны ў цёплае мес-ца. Калі цеста палымецца, уз-біць яго, падсыпаць муку, яка засталася, уліць жаўткі і ўзбіць бялкі, асірожна размяшаць дац падняцця і, не перамеша-ваючы, выпікаць.

Бліны на содзе
3 шклянкі мукі, 3 шклянкі вадзі, 2-3 яйкі, сталовая лыжка цукру па 0,4 чайнай лыжкі солі, соды, лімоннай кіслаты.

Яйка змяшчаць з цёплай вадой, дабавіць соль, цукор і соду, усь-паць муку і размяшчыць да знік-нення камккоў. Лімонную кісла-ту развесці вадой, уліць у цеста, размяшчыць і неадкладна выпі-каць бліны.

Маркоўныя бліны
2 шклянкі пішанічнай мукі, 5-6 невялікіх морквін, шклянкі грэцкай мукі, 30 грамаў дра-жджаў, 3 яйкі, 3 шклянкі малака, сталовая лыжка цукру, соль на смак.

Развесці дражджы цёплым малаком, дабавіць яйкі, цукор, соль і памешваючы, крыху ўсь-паць пішанічнай і грэцкай мукі (можна размяшчыць у кавалоды грэцкай мукі). Нацерці на тар-цы 5-6 морквін сярдыні велі-чыні і вылісці ў цеста. Усё раз-мяшчыць і выпікаць.

Святочныя бліны
400 грамаў мукі, 0,5 літра малака, 15 грамаў дражджаў, 2 яйкі, чворы шклянкі смятаны або вяршчок, соль.

Муку падзяліць на дзве роўныя часткі. З адной прыгата-ваць апару разам з малаком і дра